

**Antonio Missiroli (compiled by):
From Copenhagen to Brussels.
European defence: core documents,
volume IV.**

*Parijs: Institute for Security Studies,
European Union; Chaillot Papers no
67, december 2003; 454 blz.; euro
ISSN 1017-7566*

De periode van Kopenhagen tot Brussel (d.w.z. de periode tussen de laatste bijeenkomst van de Europese Raad in 2002 en die in 2003) weer-spiegelde crises en tegenstellingen. Die betroffen de oorlog in Irak, de relatie tot de Verenigde Staten en de hervormingen van de instellingen van de Unie. Ze getuigde tegelijkertijd van vooruitgang op het gebied van de defensie. In haar voorwoord vraagt de directeur van het Institute for Security Studies van de EU, Nicole Gnesotto, zich af, hoe deze paradox te verklaren valt. Het lijkt alsof een defensiebeleid zich geheel onafhankelijk van een buitenlands beleid kan ontwikkelen 'in a sort of cocoon, impervious to any political differences between states'. Indien het inderdaad zo is dat politieke geschillen defensie niet raken, komt dat 'because defence lies outside politics, hardly perturbed by internal disagreements yet unlikely to influence political relations between member states'. En houdt dat in dat versterking van de 'global political role' van de Unie onmogelijk is tenzij men prioriteit geeft aan het buitenlandse beleid van de Unie, omdat defensie als zodanig geen beleid en nog minder integratie genereert? (zie blz. 9 en 10). Hoe dit ook zij, tegen bovenstaande achtergrond van tegenstellingen en vooruitgang worden voor de vierde keer de belangrijkste officiële documenten gepresenteerd op het gebied van de defensie waar het betreft het Europees Veiligheids en Defensie Beleid (EVDB) als zodanig, de kwestie-Irak, alsmede de Europese Conventie annex de Intergouvernementele Conferentie 2003. De teksten zijn uit de volgende categorieën geselecteerd:

S I G N A L E M E N T E N

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg. Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door Mária Ballendux-Bogyay (M.B.), verbonden aan het Instituut voor Nederlands-Hongaarse Communicatie te Heemstede, en Fenna van den Burg (F.v.d.B.). De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website:
www.clingendael.nl>library>publications

teerd: verklaringen die voortvloeien uit EU-topconferenties en minister-raden die zich bezighielden met de ontwikkeling van het EVDB; documenten die voortvloeien uit bi- of multilaterale bijeenkomsten 'setting out new initiatives or positions on ESDP'; en toespraken en artikelen die van speciaal belang zijn voor het EVDB. [Missiroli is 'Research Fellow at the EU Institute for Security Studies'.] (F.v.d.B.)

Vladimir Ronin: Geschiedenis van Hongarije. Van Árpád tot Árpád Göncz.

*Antwerpen/Apeldoorn: Garant, 2003;
391 blz.; € 35,-
ISBN 90-441-1324-0*

Geboren in Moskou, werkzaam in België en schrijver van een Nederlandstalig boek over de geschiedenis van Hongarije. Kan dat? Dat is inderdaad mogelijk. Vladimir Ronin is een geboren Rus, doctor in de geschiedenis, met een licentiaat Slavische filologie, lector aan de Lessius Hogeschool in Antwerpen en auteur van zo'n boek. Ronin geeft een overzicht van het ontstaan van de Hongaarse stammen in de steppen van Eurazië tot de overgang van het communistisch land naar de moderne democratie in 1989-1990. Dit is een ambitieus project. Hij vat 1100 jaar Hongaarse geschiedenis samen in 370 pagina's. Het boek is in eerste instantie niet voor historici geschreven. Ieder met belangstelling voor de geschiedenis van Hongarije behoort tot de doelgroep. De pretti-

ge stijl en het duidelijk taalgebruik maken het boek inderdaad voor een breed publiek toegankelijk. Eén van de grote verdiensten is dat het historisch begrip en besef probeert over te dragen. De auteur laat een duidelijke samenhang tussen de gebeurtenissen zien. Zie de genuanceerde uitleg over de oorzaken van de deelname van Hongarije in de Tweede Wereldoorlog aan Duitse kant. In het ongelukkig vredesverdrag van Trianon (1920) moest Hongarije tweederde van zijn grondgebied en de helft van de Hongaarse bevolking aan de nieuwe omringende landen afstaan. Het streven naar herziening bracht het land binnen de invloedssfeer van Hitler, die Noord-Transsylvanië en een deel van Slowakije in 1937 teruggaf. Desondanks probeerde Hongarije een zekere onafhankelijkheid te behouden. De regering heeft bijvoorbeeld de Wehrmacht verboden via Hongarije Polen, sinds eeuwen een goede vriend, binnen te vallen. 'De grens met Polen bleef open en meer dan 100.000 mensen konden op dat moment vluchten naar Hongarije. De meeste trokken verder naar de Balkan en sloten zich later aan bij de Britse en Franse troepen aan het westelijke front', aldus Ronin. Hongarije voerde een gevaarlijke politieke koorddans uit. Voor premier graaf Pál Teleki werd het praktisch onmogelijk de balans te bewaren en hij pleegde in april 1941 zelfmoord. Men bezweek onder de steeds sterkere militaire druk. Er werden voorzichtige pogingen gedaan afstand te nemen, maar

Hitler was over die plannen geïnformeerd en de nazi's bezetten het land op 19 maart 1944. Naast de politieke ontwikkelingen geeft de auteur ook veel aandacht aan economische, sociale en culturele veranderingen. Dit alles helpt de aandachtige lezer te begrijpen dat de Hongaren een scherp historisch bewustzijn, geestelijke creativiteit en een groot aanpassingsvermogen hebben. De strijd die ze moesten voeren om zich tussen de omringende Slavische en Duitse volken te handhaven, heeft hen sterker gemaakt. Daarom konden ze als natie overleven en de culturele identiteit bewaren. Het boek bevat aardige details. De Sovjetunie gaf de door de Russische troepen in 1849 buitgemaakte vaandels van de Onafhankelijkheidsoorlog anno 1940 terug in ruil voor vrijlating van Mátyás Rákosi (de latere communistische dictator van Hongarije). Ronin geeft een heldere chronologische selectie van gebeurtenissen en historische feiten. De kern van elke geschiedenis is de chronologische structuur van jaartallen en perioden. Jaartallen bieden houvast en ordening. Dit neemt niet weg dat Ronins gegevens en jaartallen af en toe overdadig zijn en de lezer kunnen afschrikken. Zo bevat het hoofdstuk over de Hongaarse politieke ontwikkelingen in de jaren na de omwenteling in 1989 op zich zelf zeer interessante maar soms duizelingwekkend veel informatie. De Hongaarse namen zijn foutloos gespeld, wat vaak niet het geval is in niet-Hongaarstalige boeken. (M.B.)

David Judge & David Earnshaw:
The European Parliament.
Basingstoke: Palgrave Macmillan,
 2003; xii + 355 blz.; £ 18,50
 ISBN 0-333-59874-1

In deze studie, verschenen in de *European Union Series*, wordt de 'parlementarisering' van de Europese Unie in heden en verleden voor diverse dimensies onder de loep genomen en worden vragen gesteld

over de mogelijke toekomstige verdere 'parlementarisering'. Nagegaan wordt waar het Europees Parlement moet worden gelokaliseerd binnen de bestaande (theoretische) modellen van wetgevende organen en in hoeverre het EP zich in de loop der tijd heeft geconformeerd aan de 'universele' functies van wetgevende organen, zoals legitimering, 'linkage' (het gerelateerd zijn aan andere bestuursorganen) en besluitvorming (beïnvloeding). Het EP kan niet alleen worden begrepen als een wetgevend orgaan, maar moet tevens worden benaderd in termen van zijn meer omvattende 'interinstitutionele interacties'. Wat helaas een beter inzicht bemoeilijkt, is het feit dat met betrekking tot de Europese Unie niet kan worden gesproken van 'singular institutional structures', maar (slechts) van 'plural institutional forms'. Het EP maakt deel uit van 'multiple, complex, interwoven and overlapping institutional networks'. Een en ander doet – aldus de auteurs – vragen rijzen over karakter en plaats van het Europees Parlement binnen een vergelijkende studie van wetgevende organen. Vragen die wel te stellen, maar moeilijker te beantwoorden zijn (zie de inleiding, blz. 1-4). De volgende onderwerpen worden aan de orde gesteld: de plaatsing van het EP in het bredere theoretische verband van wetgevende organen en van het Europese politieke bestel; de historische evolutie van het EP tegen de achtergrond van een steeds hechtere Unie; de kwesties van 'linkage', representativiteit, verkiezingen; de groepen in het Parlement en de coalitievorming; en de interne organisatie van het Parlement en zijn formele en informele macht en invloed. Ten slotte wordt de vraag gesteld in welke mate de EU trekken heeft van een parlementair systeem en welke inhoud aan verdere parlementarisering moet worden gegeven. In dit hoofdstuk wordt o.m. verwezen naar de voors en tegens van een 'tweede' kamer en naar vra-

gen die in de ingewikkelde kwestie van de onderlinge relaties tussen Europese en nationale instituties zijn opgeworpen in *papers* afkomstig van de Europese Commissie en de Europese Raad. (Evd.B.)

Geert Mak: In Europa. Reizen door de twintigste eeuw.
Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas, 2004; 1222 blz.; € 39,90 euro
 ISBN 90-450-1178-6

Na de geschiedenis van Amsterdam en Joure heeft Geert Mak zich nu ook aan de geschiedenis van Europa gewaagd. Dat wil zeggen die van de 20ste eeuw. Hij reisde daartoe een jaar lang 'kris, kras door Europa'. Zo ontstond een reisverslag samengesteld op basis van interviews, literatuur en eigen ervaringen en waarin als historische brandpunten steeds een tijdperk en een aantal steden gelden. Zijn relaas begint met het tijdperk 1900-1914 waarin onder meer steden als Parijs (met wereldtentoonstelling en Dreyfus-affaire), Londen (met zijn nietsdoende klasse, zijn gewicht van rangen en standen en uitzichtloze armoede) en Berlijn (met zijn huurkazernes, het gewicht van de keizer en een artistiek en intellectueel klimaat dat steeds meer werd bepaald door liberale, breed opgeleide burgerfamilies, waarin joden – in Duitsland en elders al een zeer heterogene groep – een grote rol speelden). Maar antisemitisme lag al op de loer. Het relaas eindigt in Oost-Europa in de periode 1987-1999, waar Mak het opbouwt rondom Boekarest, Novi Sad, Srebrenica en Sarajevo als brandpunten en waarin de etnische tegenstellingen, de gewelddadigheden en de rol van Europa aan de orde komen. In de periode 1914-1918 figureren onder meer de steden Ieper en Versailles. Ieper, waar kort na het uitbreken van de *Grande Guerre*, in november 1914, 'al honderdduizend man' waren gevallen en waar in 1999 nog 'honderdvijftig stokoude Britten' woonden die hun

oorlogservaringen konden navertellen, en Versailles waar vredesonderhandelingen plaatsvonden waarvan de Britse diplomaat Harold Nicholson al op voorhand de 'grootst mogelijke ellende' verwachtte. Het behoeft niet te verbazen dat in de perioden 1919-1938 en 1922-1939 onder meer aandacht wordt geschonken aan de gebeurtenissen in de steden München en Guernica, en dat in daaropvolgende perioden Duinkerken, Auschwitz, Stalingrad, Dresden, Neurenberg, Praag en Boedapest (onder vele andere steden) brandpunten van Maks betoog vormen. Maar ook een stad als Lourdes ontsnapt (in de periode 1956-1989) niet aan zijn aandacht. Daar 'komen twee oeroude tradities samen': het geloof in de kracht van het water en het 'eeuwenoude gebruik van de pelgrimage'. In de Epiloog blijkt Mak zich aan te sluiten bij de analyse van de Britse historicus Larry Siedentop, die waarschuwt voor de grote gevaren van een federale structuur van Europa, die te snel van bovenaf wordt opgelegd en waar Europa nog geenszins rijp voor is. 'Het Europese project', zo schrijft Mak, 'is uniek in de geschiedenis. Het is geen imperium, het is geen federatie, het is iets totaal eigenzinnigs, net zo nieuw en ongekend als de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in de zeventiende eeuw. Het zal nog veel tijd nodig hebben: bij dit soort integratieprocessen moet men niet denken in jaren maar in generaties. Maar het is allerminst hopeloos.' (blz. 1106) (F.v.d.B.)

A. van Heerikhuizen, M. van Montfrans, B. Naarden, J.H. Reestman (red.): Het Babylonische Europa: Opstellen over veeltaligheid.
Amsterdam: Salomé/Amsterdam University Press, 2004; 332 blz.; € 22,50 ISBN 90-5356-661-9

De opleiding Europese Studies verbonden aan de Universiteit van Amsterdam bestaat 20 jaar, een feit

dat onder meer wordt gevierd met de publikatie van deze bundel. De auteurs van de 21 essays zijn of waren als student of medewerker aan deze studierichting verbonden, zo lezen we in het voorwoord van de historicus Bruno Naarden, hoogleraar Oost-Europese Studies aan deze opleiding. Ze zijn gefascineerd door de linguïstische pluriformiteit van Europa, 'omdat er weinig andere verschijnselen zijn die ons zoveel over Europa kunnen leren'. De veeltaligheid gaf immers in hoge mate vorm aan de Europese cultuur en beïnvloedde 'tevens het langdurige politieke proces waarin naties en staten ontstonden'. Binnen de EU, aldus Naarden, wordt dit goed beseft. Men heeft de gelijkwaardigheid van de Europese landstalen aanvaard en beloofd de culturele verscheidenheid op nationaal en regionaal niveau te bevorderen. Niet verheeld kan echter worden dat dit uitgangspunt haaks staat op het smeden van een zo hecht mogelijke eenheid, die gebaat zou zijn met eentaligheid. Het is een van die tegenstrijdigheden die kenmerkend zijn voor het huidige Europa (zie blz. 9-11). De bundel kenmerkt zich door een bonte verscheidenheid aan artikelen. De eerste vijf hebben betrekking op de oorsprong en geschiedenis van de Europese talen en de ontwikkeling van de taalwetenschap. Dit deel wordt afgesloten met een essay over het talenpanorama van de Europese Unie. Men treft er onder meer drie schema's in aan. De eerste twee bevatten een opsomming van de landstalen (en van hun oorsprong, taalgroep en normatieve varianten) van de huidige en van de nieuwe lidstaten van de EU. Het derde schema bevat de 'voornaamste/saillantste streek- en minderheidstalen per oude en nieuwe lidstaat'. In de volgende elf essays wordt de veeltaligheid gezien vanuit het perspectief van de politiek, het recht en de literatuur. Men treft opstellen aan over onder meer de oorsprong van de Hongaarse taal,

over het onderwijs in de Roma-taal 'als voorwaarde voor de maatschappelijke integratie van de Roma', en over de taalkwestie in Galicië. Ook is er een essay over het proces waarmee men in het verleden het Frans als eenheidstaal min of meer heeft afgedwongen en wat daarbij gewonnen en verloren is gegaan. In de laatste vijf essays komt de kwestie een- of meertaligheid, het steeds intensiever gebruik van het Engels als gemeenschappelijke taal in het huidige Europa en de noodzaak van het leren van vreemde talen aan de orde. Zie bijv. het artikel van de hand van Kathalijne Buitenweg (Europarlementariër voor GroenLinks) en Sylvester Hoogmoed over het gebruik van het Engels in het Europees Parlement en over de moeilijkheden en de kosten waarmee de huidige meertaligheid gepaard gaat. (F.v.d.B.)

Thomas Christiansen & Simona Piattoni (red.): Informal Governance in the European Union.
Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2003; xii + 273 blz.; £ 59,95 (hardback) ISBN 1-84376-351-6

Het formele integratieproces kent een belangrijke informele onderstroom. Er zijn informele politieke beleidsnetwerken die het formele EU-beleid beïnvloeden, hetgeen men kan betitelen als 'informal governance'. De auteurs in deze bundel, waaraan deskundigen uit vele EU-landen en uit de Verenigde Staten en Canada meewerkten, analyseren dit verschijnsel en vragen zich af wat de betekenis ervan is. Want, zo betogen de redacteurs, 'informal governance' mag enerzijds dé manier zijn om Europa aan de gang te houden, het vormt anderzijds een ernstige bedreiging van de legitimiteit van de EU, waar een alert publiek democratische verantwoording eist van formele instituties. En: 'over-reliance on

informal governance ultimately also threatens the efficiency of the system as "clientelistic" relationships turn into entrenched interests' (blz. 20). De auteurs analyseren het verschijnsel vanuit verschillende hoek. Sommigen concentreren zich op drijfveren, anderen beschouwen een specifiek netwerk of laten zien hoe 'cliëntelisme' via nepotisme tot fraude heeft geleid, of hoe de efficiency van een beleid weliswaar door 'informal governance' werd bevorderd, maar ten koste van de legitimiteit van de Unie. Zo tonen diverse *case studies* op het gebied van de biodiversiteit, het landbouwbeleid en de biotechnologie aan hoe bepaalde netwerken van belanghebbers, NGO's, ondernemers - vaak in samenwerking met een Commissielid - er (al dan niet) in slaagden

een besluit te beïnvloeden. In een slotartikel stelt Daniel Wincott (verbonden aan de Universiteit van Birmingham) vast dat informele praktijken (vanouds) een belangrijke plaats hebben binnen de EU. Overigens niet alleen daar. Ieder politiek besluitvormingsproces blijkt een informele component te hebben. De huidige grote belangstelling voor 'informal governance' moet waarschijnlijk deels worden toegeschreven aan toenemende zorg over fraude, corruptie en 'cliëntelisme' binnen de EU. 'Informal governance' kan de democratie en de efficiency van beleidsprocessen versterken, al blijkt de uitoefening van informele macht meestal eerder te geschieden door 'those already "on the inside" against the relatively powerless' (blz. 230). Sommige 'informal rules' heb-

ben de neiging 'soft laws' te worden – een gunstige ontwikkeling. Wincott verwijst daarbij o.m. naar de *Commission's White Paper on Governance*. Hij acht een 'self-confident but modest Commission capable of playing a full if varying role in diverse modes of governance (...) vital to the future of Europe' (blz. 236). De redacteuren reageren in hun inleiding op deze zienswijze met de opmerking: 'While the formalization of the relationship between policy-makers, interest groups and civil society at large may be on the agenda, for the time being the importance of informal governance is hard to ignore.' (blz. 20) (*F.v.d.B.*)

Frits Bolkestein

after stating the European integration has been one of the success stories of the second half of the twentieth century since it has fulfilled all the main aims as formulated by the Founding Fathers of the European Community in the 1950s, deals with the question: where do the limits of Europe now lie, both geographically and politically? *Geographically*, with the recent enlargement of 10 new member states the borders of Europe are now in sight. It is unwise to strive for the inclusion of Belarus, Ukraine, or even Russia. After all, foreign policy is not a matter of being nice to others, it is matter of securing one's own interests. But Turkey is another matter, after having spent more than thirty years in the EU waiting room. In this respect, the current Dutch Presidency of the European Council - when at the end of its term - has to take the final decision on starting accession negotiations with Turkey - possibly the most difficult issue the Presidency has to address. *Politically*, the author suggests three main new objectives of the EU, i.e. 1 to increase general prosperity and employment within the Union; 2 to create the legal, social and environmental conditions which will allow this; and 3 to make a positive contribution to the world around us. On the basis of these objectives the following three criteria for the EU's core tasks are formulated: 1 the removal of all obstacles to economic traffic between the member states; 2 the resolution of cross-border problems; and 3 the exploita-

S U M M A R I E S

tion of economies of scale. In turn, these criteria allow to set limits to the policies carried out by the EU. The EU Commissioner then concludes by broadly outlining six major areas of policy.

Eppo Jansen

observes how the process of European integration has arrived at an impasse. Paradoxically, popular support for the European Union seems to have declined at the same time when scope and impact of integration have grown considerably. The success of the Common Market has not resulted in an enduring sympathy of the European citizen for the European project. Instead, many Europeans would applaud the idea of a common foreign policy. Only a bold leap forward would captivate the European public in a play which now appears to have lost any direction, now that stagnation and even disintegration threaten to dominate the scene. A consistent change of integration strategy would involve the creation of a European political area by establishing a federalist political union.